

BESTRIJDINGSMIDDELEN: Weet waar u mee werkt!

**Een onderzoek naar gebruik van en voorlichting over bestrijdingsmiddelen
en persoonlijke beschermingsmiddelen**

**Onderzoek in opdracht van FNV Bondgenoten
mei 2005**

Colofon

Onderzoek : André van Raalte IVAM UvA BV

Tekst: André van Raalte (IVAM) Margreet Pasman (FNV Bondgenoten)

Met dank aan: Hilgo Nusselder en Celil Çoban

Inhoud

1. Inleiding

2. Methode van Onderzoek

3. Resultaten

- 3.1 Respons en representativiteit
- 3.2 Persoonlijke gegevens
- 3.3 Type werkzaamheden
- 3.4 Persoonlijke beschermingsmiddelen
- 3.5 Voorlichting over risico's
- 3.6 Gezondheidsklachten
- 3.7 Overige zaken

4. Conclusies en aanbevelingen

Bijlagen: vragenlijst

1. INLEIDING

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en in samenwerking met FNV Bondgenoten. Het betreft een onderzoek in de bedrijfstak 'Agrarisch groen', dat zich richt op gezondheidseffecten die werknemers in deze branche ondervinden als gevolg van het werken met bestrijdingsmiddelen. Voorts wordt aandacht geschonken aan de wijze waarop met bestrijdingsmiddelen wordt gewerkt in de bedrijfstak, met name het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen en de mate van voorlichting. Tot slot is onderscheid gemaakt tussen werknemers die vooral spuitwerkzaamheden verrichten (verder 'spuiters' genoemd), en zij die vooral gewaswerkzaamheden uitvoeren (verder 'gewaswerkers' genoemd; zie ook paragraaf 3.3).

Achtergrond van het onderzoek

Voor FNV Bondgenoten staat voorop dat alles in het werk moet worden gesteld om de positie van werknemers die belast zijn met gewaswerkzaamheden te verbeteren. Eén van de aspecten hierbij is de veiligheid en gezondheid tijdens het werken met bestrijdingsmiddelen behandelde gewassen.

FNV Bondgenoten is van mening dat de positie van werknemers in de glastuinbouw te wensen overlaat. Er is zelden sprake van overleg tussen de werknemers en het management. Ondernemingsraden, of vergelijkbare overlegstructuren ontbreken of functioneren onvoldoende. Werknemers worden ingehuurd en het werk moet snel. Commentaar op de organisatie van het werk, van welke aard ook, wordt niet op prijs gesteld. Mensen die met kritische geluiden komen worden makkelijk ingewisseld voor mensen die "zonder zeuren" het werk uitvoeren. Niet zelden spelen hierbij ook culturele verschillen een rol, aangezien veel van de ingehuurde krachten van allochtone afkomst zijn.

Specifiek voor het werken met bestrijdingsmiddelen geldt dat niet voor alle middelen alle relevante informatie voorhanden is. Tot minimaal 2010 bestaat er een situatie waarbij middelen zonder volledig dossier zijn toegelaten, via verschillende overgangsregelingen. Voor deze middelen geldt dus dat het etiket onvoldoende waarborgen biedt. Voorts is uit onderzoek van STIGAS gebleken dat het etiket veelal geen informatie bevat die bruikbaar is voor gewaswerkzaamheden, maar vooral gericht is op de spuiters (ook wel toepasser genaamd).

Het onderhavige onderzoek had tot doel zicht te krijgen op hoe het in de sector gesteld is met de wijze waarop met bestrijdingsmiddelen wordt omgegaan. Wat weten de werknemers van de risico's die zij lopen bij contact met bestrijdingsmiddelen, worden zij voldoende voorgelicht hierover, gebruiken zij de voorgeschreven persoonlijke beschermingsmiddelen, etc?

Doelstellingen

Doelstellingen van het onderzoek zijn:

- een groter inzicht te verwerven in hoe er in de agrarische sector wordt gewerkt met bestrijdingsmiddelen;
- een indicatie te krijgen van de gezondheidsklachten die optreden als gevolg van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen.
- inzicht krijgen in het gebruik van en voorlichting over persoonlijke beschermingsmiddelen

2. METHODE VAN ONDERZOEK

Teneinde meer inzicht te krijgen in de situatie in de bedrijven met betrekking tot het werken met bestrijdingsmiddelen, is gebruik gemaakt van een vragenlijst, in te vullen door leden en niet-leden van FNV Bondgenoten. De antwoorden op de vragenlijst dienen een beeld te geven van het werk dat gedaan wordt, de producten die daarbij worden gebruikt, het gebruik van blootstellingsreducerende maatregelen, en de eventuele optredende gezondheidsklachten als gevolg van het werk.

Selectie

FNV Bondgenoten heeft aan alle leden in de sector de vragenlijst gestuurd. Dit waren er ca. 10.000. Het totaal aantal werknemers in de sector bedraagt ca. 200.000.

De gegevens zijn verwerkt met het programma SPSS. Per vraag is bepaald wat de scores zijn. Daarnaast is per vraag een onderscheid gemaakt tussen spuiters en gewaswerkers. Het doel hiervan was om te onderzoeken of er verschillen te constateren zijn tussen de twee groepen. Waarbij vooral gekeken is naar het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, de mate van voorlichting en de gezondheidsklachten. Verwacht wordt namelijk dat spuiters doordat zij een spuitlicentie hebben, beter op de hoogte zullen zijn van de risico's, en dat zij daardoor ook meer gebruik zullen maken van beschermende kleding en adembescherming.

3. RESULTATEN

3.1 RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

Van de 10.000 enquêtes die zijn uitgestuurd zijn er 1437 geretourneerd. Dat betekent een respons van ongeveer 14%. Hiermee kan worden gesteld dat een representatief beeld wordt gegeven van de leden van FNV Bondgenoten in de branche. Of het tevens een representatief beeld geeft van de totale populatie in de branche is niet duidelijk. Daartoe zou men een vergelijking dienen te maken tussen de demografie van de leden van FNV Bondgenoten enerzijds, en die van de niet-leden anderzijds. De persoonlijke kenmerken van de leden zijn bekend, zie hiervoor paragraaf 3.2. Helaas blijken niet-leden nauwelijks gerespondeerd te hebben (0,6%), dus is een vergelijking niet mogelijk. Wel kunnen de resultaten worden gezien als een indicatie van hetgeen in de branche aan de hand is.

In vraag 5 van deze vragenlijst werd gevraagd of men met bestrijdingsmiddelen in aanraking komt, of niet. Zo niet, dan hoefde men de rest van de vragen niet te beantwoorden, maar men werd wel verzocht de vragenlijst te retourneren. 43,5% Van de respondenten gaven aan dat ze niet in aanraking kwamen met bestrijdingsmiddelen; zij hebben derhalve de verdere vragen niet beantwoord. Na vraag 5 zijn er dus nog ongeveer 800 respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld.

Voorts is gevraagd in wat voor type bedrijf men werkzaam is. De meeste respondenten zijn werkzaam in hoveniersbedrijven (48,3%), gevolgd door de glastuinbouw (24,9%). Deze percentages weerspiegelen de organisatiegraad van de bond binnen de verschillende subsectoren. De resultaten van de vragenlijsten zijn dus vooral een weerspiegeling van de situatie in de subsectoren hoveniersbedrijven en glastuinbouw.

3.2 PERSOONLIJKE GEGEVENS

Een aantal persoonlijke gegevens is gevraagd om een uitspraak te kunnen doen over de aard van de responspopulatie. De belangrijkste resultaten op een rij:

- Het aantal oudere werknemers de boventoon voert (53% ouder dan 40 jaar).
- Over het algemeen is men lang in de branche werkzaam (52% is langer dan 15 jaar werkzaam).
- Ongeveer 80% van de werknemers is man.
- Van de respondenten blijkt 99,4% lid te zijn van FNV Bondgenoten. Hoewel aan de geadresseerden was gevraagd de vragenlijst te kopiëren en ook uit te delen aan niet-leden, is dat klaarblijkelijk niet vaak gedaan.
- Van de respondenten blijkt 99,5% van de Nederlandse nationaliteit. Turkse en Arabische vragenlijsten zijn slechts mondjesmaat geretourneerd.

"DE TUINDERS DIE HUN PLICHT VERZAKEN MOETEN EENS AANGEPAKT WORDEN. DUS NIET MEER SPUITEN MET EEN SPUITBOOM EEN VAK VERDER, OF AANZETTEN ALS MEN LANGSLOOPT OP HET PAD. VERDER TANKS AFSLUITEN EN GEEN MIDDELEN OPEN EN BLOOT LATEN SLINGEREN. ER MOET MEER CONTROLE KOMEN"

3.3 TYPE WERKZAAMHEDEN

Deze vraag is gesteld om onderscheid te kunnen maken tussen werknemers die vooral spuitwerkzaamheden verrichten (waaronder ook aanmaken spuitvloeistof en schoonmaak en onderhoud van spuitapparatuur) en zij die vooral gewaswerkzaamheden verrichten (oogsten; sorteren/bossen; sorteren/verpakken; snoeien, krenten, opbinden; steken; onkruid handmatig verwijderen). Van de 817 respondenten blijken 428 (52%) tot de eerste categorie te behoren, 389 (48%) tot de tweede.

In dit rapport zullen eerst de resultaten worden gepresenteerd die betrekking hebben op de gehele responsopulatie, en dan op de twee subgroepen afzonderlijk (spuiters respectievelijk gewaswerkers).

3.4 PERSOONLIJKE BESCHERMINGSMIDDELEN

Volgens 79,2% van de respondenten zijn er voldoende persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) aanwezig op de werkplek. Bij deze vraag is geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende typen beschermingsmiddelen.

Ten aanzien van het *gebruik* van de beschermingsmiddelen is het beeld anders. Adembescherming wordt slechts gebruikt door 39,3%, terwijl huidbescherming (handschoenen) door 76,7% van de respondenten wordt gebruikt. Overigens is niet duidelijk in welk deel van deze gevallen het gebruik van PBM wel nodig was geweest. Bij sommige middelen is het gebruik voorgeschreven, bij andere niet.

Van de spuiters geeft 52,5% aan geen gebruik te maken van adembescherming tegen bestrijdingsmiddelen, zie tabel 1. Dat geldt ook voor 71,8% van de gewaswerkers; dit verschil is logisch, gezien het feit dat de blootstelling bij de gewaswerkers vooral via de huid plaatsvindt. Inademing vindt enkel plaats via opdarreling van deeltjes.

	Spuiters		Gewaswerkers	
	Wel gebruik PBM	Niet gebruik PBM	Wel gebruik PBM	Niet gebruik PBM
Handschoenen	82,3	17,7	69,8	30,2
Adembescherming	47,8	52,2	28,2	71,8

Tabel 1: Wel/geen gebruik van verschillende PBM.

De eerder geschetste verwachting dat spuiters meer gebruik maken van PBM wordt onderschreven door de resultaten. Het is zeer verontrustend dat meer dan de helft van de spuiters geen adembescherming gebruikt terwijl dit vaak wel wordt voorgeschreven. Huidbescherming tegen bestrijdingsmiddelen wordt niet gedragen door 30,2% van de gewaswerkers, en niet door 17,7% van de spuiters. De verschillen die hier worden genoemd tussen de twee subgroepen zijn significant ($p < 0,01$).

"IN DE PLANTENOPKWEK WORDT VAAK GESPOTEN TEGEN TRIPS, MINEERVLIEG, WITTE Vlieg, LUIZEN. VAAK ZONDER WAARSCHUWING. MENSEN MOETEN TE SNEL WEER IN DIE RUIMTE WERKEN (BINNEN EEN PAAR UUR) OF DOORHEEN LOPEN NAAR EEN ANDERE AFDELING. DE ARBEIDSINSPECTIE ZOU WEL EENS VAKER EN ONAANGEKONDIGD MOETEN CONTROLEREN!"

Aangezien geen relatie is gelegd met een specifiek bestrijdingsmiddel, is het ook niet duidelijk of het middelen betreft waarbij het gebruik van adem- of huidbescherming verplicht is. Uit de verdere resultaten van de vragenlijst blijkt echter ook dat de respondenten zeer waarschijnlijk ook niet weten of dat zo is.

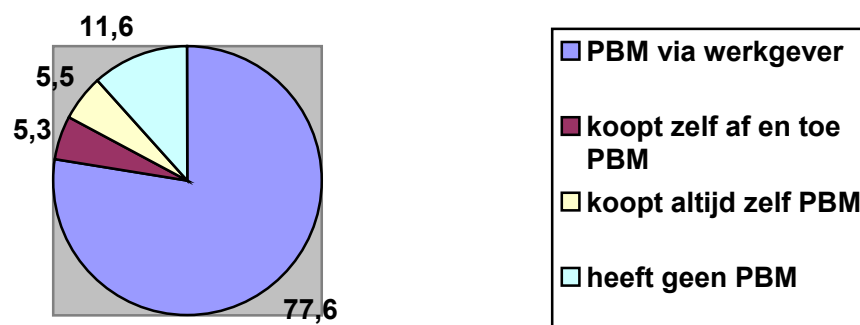
Dezelfde vragen zijn gesteld ten aanzien van bescherming tegen schoonmaak- en desinfectiemiddelen. Zowel adem- als huidbescherming wordt dan minder gedragen dan bij bestrijdingsmiddelen, en er is daarbij geen significant verschil tussen de beide groepen werknemers.

Controle van de PBM is belangrijk om een goede werking van de beschermende middelen te garanderen. Dit geldt vooral voor de adembescherming. Als vuistregel wordt gehanteerd dat een filter maximaal 8 uur mag worden gebruikt, en dat mits het stofvrij wordt opgeborgen. Bij handschoenen dient gelet te worden op de doorslagtijd (de tijd waarna de vloeistof door de handschoen heen dringt).

Controle van persoonlijke beschermingsmiddelen vindt, zo blijkt uit het onderzoek, in 57% van de gevallen vaak of af en toe plaats, in 42,6% van de gevallen zelden of nooit.

Aan de voorlichting over het *gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen* schort het nogal. Slechts 25,8% van de respondenten geeft aan vaak hierover te worden voorgelicht, 32% af en toe, 18,8% zelden en 23,3% (bijna een kwart) *nooit*.

Een laatste vraag over dit aspect betrof de aanschaf van de persoonlijke beschermingsmiddelen. Er zijn geluiden dat werknemers soms zelf deze middelen moeten aanschaffen. In de meerderheid van de gevallen, 77,6%, blijkt dat de werkgever de PBM meestal of altijd aanschafft. In 5,3% van de gevallen koopt de werknemer ze af en toe zelf. Zo'n 5,5% van de respondenten gaf aan dat ze ze *altijd* zelf moet kopen. Ruim één op de tien werknemers (11,6%) heeft überhaupt geen beschikking over beschermingsmiddelen (ze krijgen ze niet, en ze kopen ze ook niet). Een kleine berekening leert dat ca. 5000 werknemers in de branche altijd zelf persoonlijke beschermingsmiddelen moet kopen, en dat ca. 10.000 werknemers helemaal geen beschikking heeft over beschermingsmiddelen.

Figuur 1: aanschaf persoonlijke beschermingsmiddelen

3.5 VOORLICHTING OVER RISICO'S

De werkgever behoort ervoor te zorgen dat werknemers doeltreffend worden ingelicht over de te verrichten werkzaamheden en daaraan verbonden risico's, alsmede over de maatregelen die erop gericht zijn deze risico's te voorkomen of te beperken (art. 8 Arbo-wet).

Bij de vraag over de mate van voorlichting antwoordt 33,2% van de respondenten dat ze *nooit* worden voorgelicht over de gezondheidsrisico's van het werken met bestrijdingsmiddelen, 19,4% zelden, 24,2% af en toe, en 23,2% geregeld. Voor de gewaswerkers geldt dat minder vaak worden voorgelicht: 41,3% nooit, tegen 26,2% voor de spuiters. Dit verschil is significant ($p=0,01$).

3.6 TOEGEPASTE BESTRIJDINGSMIDDELEN

Met welke bestrijdingsmiddelen de respondenten geregeld in aanmerking komen is zeer divers. Het is moeilijk te zeggen of middel A, B of C veel wordt gebruikt. Wel vallen een paar zaken op.

Hoveniers maken veel gebruik van Round-up, een onkruidbestrijder. Deze wordt veel verspoten waarbij men dan eigenlijk PBM's moet gebruiken. Dit gebeurt in de praktijk veelal niet, daar omwonenden nogal schrikken wanneer men hoveniers met PBM's de gemeenteperkjes ziet onderhouden.

De gebruikte bestrijdingsmiddelen in de glastuinbouw zijn nogal divers en men kan onder meer de volgende categorieën onderscheiden: onkruidbestrijders, insectenbestrijders, schimmelbestrijders en grondontsmetters. Het soort bestrijdingsmiddel dat wordt gebruikt hangt onder andere af van de tijd van het jaar, het gewas dat gekweekt wordt, en het type plaag of aantasting.

Als het gaat om bescherming tegen de gezondheidsrisico's van bestrijdingsmiddelen kan (ook in de glastuinbouw) grofweg de volgende vuistregel worden gehanteerd: voert men gewaswerkzaamheden uit binnen 14 dagen na de bespuiting dan is huidbescherming nodig. Formeel hoeft dit alleen als het risico-index (een maat voor de kans op gezondheidseffecten) groter is dan 1, maar aangezien die index voor veel middelen niet (ook bij de tuinder) bekend is, is het verstandig de genoemde vuistregel te hanteren.

3.7 GEZONDHEIDSKLACHTEN

Bestrijdingsmiddelen zijn producten die als functie hebben om levende organismen te bestrijden, of, in gewoon Nederlands, te doden. Daarmee vormen ze een groep stoffen die per definitie giftig zijn. De gezondheidsrisico's zijn er dan ook naar.

Het is bekend dat bestrijdingsmiddelen onder andere luchtweg- en huidaandoeningen kunnen veroorzaken. Vandaar dat er in het onderzoek ook gevraagd is naar gezondheidsklachten door het werk.

Huidirritatie (roodheid, jeuk, blaren) door het werk komt voor bij 28,3% van de respondenten. Bij gewaswerkers is dit 36,7%, hetgeen significant hoger is dan bij de spuiters ($p<0,01$).

Irritatie van de ogen en/of luchtwegen komt voor bij 28,6% van de respondenten. Daarbij is er geen significant verschil tussen beide groepen werknemers.

Van de respondenten geeft 18,6% aan last te hebben van allergie. Bij gewaswerkers is dit 24,6%, hetgeen significant hoger is dan bij spuiters, zie ook tabel 2.

	Sputters		Gewaswerkers	
	Wel	Geen	Wel	Geen
Allergie	13,2	86,8	24,6	75,4
Irritatie ogen/luchtwegen*	24,3	75,7	33,6	66,4
huidirritaties	21,1	78,9	36,7	63,3

Tabel 2: gezondheidsklachten door het werk

* verschil is niet significant.

Teneinde te controleren of de klachten inderdaad veroorzaakt worden door het werk, is een vraag gesteld of er een verbetering optreedt als een paar dagen niet is gewerkt. De mogelijke antwoorden waren 'ja', 'nee' of 'niet van toepassing'. De laatste optie, 'niet van toepassing', was erbij gezet voor degenen die in de vraag daarvoor, namelijk "Heeft u door uw werk wel eens last van..." 'nee' als antwoord hadden gegeven. Dat waren er respectievelijk 71,7%, 71,4% en 81,9%. Deze respondenten hebben echter, naar blijkt, niet de optie 'niet van toepassing' gekozen, dus het is twijfelachtig of ze de vraag goed hebben begrepen. Ongeveer 40% van de respondenten geeft voor de eerste twee klachten (irritatie huid en irritatie ogen/luchtwegen) aan dat er verbetering optreedt als ze een bepaalde tijd niet werken, 10% geeft aan dat dat niet het geval is. Bij deze groep rijst er dus twijfel of de klachten inderdaad door het werk zijn veroorzaakt.

Voorts moet worden opgemerkt dat klachten die door het werk zijn veroorzaakt, niet perse het gevolg zijn van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen. Ze kunnen ook door blootstelling aan bestanddelen van de gewassen (bijvoorbeeld paprika-allergie), of aan andere in de lucht aanwezige irriterende deeltjes (allergie voor roofmijt) zijn veroorzaakt. Dit onderzoek kan daar echter geen uitsluitsel over geven.

"BIJ HET TRANSPORT VAN MIDDELEN IN DE AUTO (WERKBUS VANAF BEDRIJF NAAR WERKPLEK WAAR WE HET NODIG HEBBEN) VOORAL MET WARM WEER STINKT DAT NOGAL EENS". (HOVENIERSBEDRIJF)

3.8 OVERIGE ZAKEN

In de vragenlijst is één open vraag opgenomen waar de respondenten de mogelijkheid werd gegeven aanvullende vragen en opmerkingen te plaatsen. Een paar van de opmerkingen staan in dit verslag in kaders. De meest belangwekkende zaken die uit de open vraag naar voren komen, zijn hieronder op een rij gezet.

- Door veel respondenten wordt de vraag opgeworpen of het geoorloofd is te spuiten terwijl anderen in de kas aan het werk zijn. Blijkbaar is niet bekend dat dit verboden is.
- Er wordt veel gewerkt in nat gewas.
- Er leven veel vragen over herbetedingstermijnen.
- Men weet vaak niet met welke middelen de gewassen zijn behandeld.
- Men is niet te spreken over het niveau van de spuitlicentie. Termen als "lachertje" of vergelijkbare aanduidingen worden geregeld gehanteerd. Verder worden sommige werknemers ertoe aangezet, en in een geval zelfs gedwongen, om spuitwerkzaamheden te verrichten terwijl ze niet in het bezit zijn van een spuitlicentie.

- Anderzijds zijn er velen die aangeven veilig te werken omdat men een spuitlicentie heeft (geldt dus niet voor gewaswerkers).
- Gevaren worden door werkgevers gebagatelliseerd. Slordigheid, ook bij transport, wordt geregeld genoemd. Voorts ook het feit dat bij aanmaak geen persoonlijke beschermingsmiddelen worden verschaft.
- Bij hoveniersbedrijven en golfbanen wordt het gebruik van persoonlijke bescherming sterk ontmoedigd, waarbij zelfs dreiging met ontslag als drukmiddel wordt gehanteerd.
- Er zijn veel misverstanden, bijvoorbeeld dat er geen spuitlicentie nodig zou zijn als er granulaat wordt gestrooid, er geen contact met bestrijdingsmiddelen plaatsvindt omdat men enkel in de gewassen werkt (!), er alleen bescherming nodig is als er insecticiden zijn of worden verspoten terwijl dat bij herbiciden niet hoeft.
- Men vraagt aandacht voor overige knelpunten zoals stof, uitlaatgassen, hitte, ontsmettingsmiddelen (voor kisten, pellets, e.d.).
- In een aantal geval wordt aangegeven dat er zich de laatste paar jaar verbeteringen hebben voorgedaan. Een aantal respondenten geeft aan zeer te spreken te zijn over de gezondheidscultuur in het bedrijf.

"IK GING DE KAS UIT ALS ER GESPOTEN WERD. IS MIJ NIET IN DANK AFGENOMEN. ZE VONDEN MIJ EEN VERVELEND MENS, MAAR IK GING ER WEL UIT. DE REST DURFDE NIET"

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De belangrijkste conclusie uit het onderzoek is dat er veel onwetendheid is over het gebruik en de risico's van bestrijdingsmiddelen. Werknemers, en dan vooral de gewaswerkers, weten vaak niet met welke middelen de gewassen zijn behandeld, of en wanneer het veilig is de kas te herbetreden, en wat de risico's zijn van de gebruikte middelen op hun gezondheid. De respondenten zijn gemiddeld al wat ouder, en zijn lang in de sector actief. Zij kunnen beschouwd worden als degenen die nog het meest zouden moeten weten. Voor de non-respondenten zou de situatie derhalve nog slechter kunnen zijn.

Voorts blijkt uit de antwoorden op de open vraag dat men vermoedt dat de werkgevers ook weinig kennis van zaken hebben als het gaat om de gezondheidsrisico's van bestrijdingsmiddelen.. Of, als ze die wel hebben, dat ze die informatie niet objectief aan de werknemers overbrengen. Men heeft veelal de indruk dat werkgevers de neiging hebben de risico's te bagatelliseren.

Andere belangrijke uitkomsten zijn:

- Respondenten hebben een relatief hoge gemiddelde leeftijd, en zijn al lang in de sector werkzaam.
- Hoewel er bij ca. 80% van de bedrijven voldoende persoonlijke beschermende middelen aanwezig zijn, worden ze niet consequent gedragen. De helft van de werknemers die spuit- en aanverwante werkzaamheden uitvoeren, draagt geen adembescherming.
- Werknemers die spuitwerkzaamheden uitvoeren, dragen vaker PBM dan de gewaswerkers. Dit geldt zowel voor adem- als voor huidbescherming.
- PBM worden in ca. de helft van de bedrijven geregeld gecontroleerd; voorlichting over het juiste gebruik van PBM wordt in ca. 40% van de bedrijven zelden of nooit gegeven.
- Voorlichting over de risico's van het werken met bestrijdingsmiddelen gebeurt in ongeveer de helft van de bedrijven. Ongeveer 40% van de gewaswerkers wordt nooit voorgelicht..
- Gewaswerkers hebben vaker last van huidirritatie en allergie dan de spuiters. Irritatie van ogen en luchtwegen komt bij beide groepen even vaak voor. Voor zo'n 40% van de gezondheidsklachten is er een duidelijke relatie met het werk.

"WE WERKEN OOK MET OUDE ZAKJES (BOLLEN) DIE MEERDERE MALEN GEBRUIKT WORDEN (DUS OOK ONTSMET WORDEN). DEZE STUIVEN HEEL ERG ALS ZE DROOG ZIJN. IK MAAK ZE DAN NAT, DAN STUIFT HET NIET MEER. MAAR ALS IK ER MEE HEB GEWERKT EN NA MIJN WERK SPORT DAN STINKT MIJN ZWEET NAAR DE ONTSMETTINGSMIDDELEN. OOK ALS IK NA MIJN WERK EERST DOUCHE EN DAN PAS SPORT. IK ZOU WEL EENS WILLEN WETEN HOE SCHADELIJK DIT IS VOOR JE GEZONDHEID."

Voorts schort het aan de mate van voorlichting. De hierboven genoemde knelpunten kunnen worden beschouwd als een direct gevolg van het ontbreken van adequate voorlichting. Dat men daardoor te weinig weet, is een logisch gevolg, maar daarnaast zou het wantrouwen deels kunnen worden weggenomen als werkgevers de moeite zouden nemen werknemers meer te betrekken bij de achtergrond

van het werk: waarom, waarmee en wanneer er is gespoten, en welke beschermingsmaatregelen (daarom) gewenst zijn.

Dat men geregeld gewaswerkzaamheden dient uit te voeren terwijl elders in de kas gespoten wordt, is tekenend voor een situatie waarin werkgevers of zelf niet op de hoogte zijn van de regels, ze de risico's onderschatten, of dat ze zich te weinig gelegen laten liggen aan de gezondheid van deze groep werknemers.

En daarmee is meteen een 'bruggetje' gelegd naar de laatste conclusie. Die kan niet 'hard' onderbouwd worden met cijfers, maar de teneur uit de open vraag is duidelijk. Veel gewaswerkers voelen zich niet serieus genomen als het gaat om hun zorgen om hun gezondheid. Ze krijgen te vaak nul op het rekest als ze hun zorgen uiten, en horen bijvoorbeeld niet van hun werkgever dat ze zich op kosten van het bedrijf periodiek medisch zouden kunnen laten keuren.

Een mogelijke verklaring voor deze gang van zaken zou kunnen zijn dat de gewaswerkers veelal ingehuurd krachten zijn, waarmee men wellicht minder een band voelt dan met vaste krachten: het zijn, met andere woorden, enkel "*handjes*".

"BUITEN WERKTIJD WORDT VAAK DOOR EEN LOONWERKER GESPOTEN, MACHINAAL. HET WORDT ONS NIET VERTELD DAT 'S MORGENS VROEG OF DE AVOND ERVOOR ERGENS IS GESPOTEN OP DE GEWASSEN. BIJ NAVRAAG WORDT HET MEESTAL ONTKEND. ALS JE DAN ZEGT, "MAAR ER LOPEN NIEUWE TRACTORSPOREN OVER HET PAD", DAN WORDT ER GEZEGD DAT HET ONSCHULDIG SPUL IS EN DAT HET DE DAG ERVOOR IS GESPOTEN. DUS: HOE LANG MOET JE WACHTEN MET WERKEN ALS DE GEWASSEN ZIJN BEHANDELD MET BESTRIJDINGSMIDDELEN?"

AANBEVELINGEN

Hoewel uit de enquête blijkt dat er nog veel werk is te verzetten om het veilig omgaan met bestrijdingsmiddelen in de agrarische sector naar een hoger plan te tillen, zijn er gelukkig ook wat succesjes te noemen. Een aantal respondenten geeft aan dat ze zeer te spreken zijn over de aandacht die hun werkgever heeft voor de problematiek. Voorts worden ook op brancheniveau initiatieven ontplooid om gezonder werken mogelijk te maken. Onder meer met subsidie van het ministerie van SZW zijn een aantal projecten gestart die tot doel hebben de arbeidsomstandigheden te verbeteren.

FNV Bondgenoten wil graag het veilig werken verder ondersteunen. Om werknemers goed te informeren wil FNV Bondgenoten regionale en landelijke voorlichtingsbijeenkomsten organiseren over bestrijdingsmiddelen en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen. Tevens zal op de internetsite (www.arbobondgenoten.nl) belangrijke informatie worden opgenomen over bestrijdingsmiddelen, bijvoorbeeld over herbetredingstijden, het voorkomen van allergieën en huidirritaties en andere gevaren van bestrijdingsmiddelen.

Tot slot pleit FNV Bondgenoten ervoor om bestrijdingsmiddelen en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen te verankeren in een branchebrede RI&E (risico-inventarisatie en evaluatie). Daar zouden niet alleen de voorlichting over bestrijdingsmiddelen en PBM moeten worden opgenomen, maar ook een risico-inschatting van de blootstelling aan bestrijdingsmiddelen. Middels deze branche-RI&E

zouden werkgevers maar ook werknemers op eenvoudige wijze het gevaar door blootstelling aan bestrijdingsmiddelen kunnen inschatten.

Gezien de beperkte voorlichting over bestrijdingsmiddelen en de vereiste PBM en het hoge percentage werkgerelateerde gezondheidsklachten is FNV Bondgenoten een voorstander van het intensiever inspecteren door de Arbeidsinspectie op deze onderwerpen. Daarnaast is het zeer aan te bevelen om ook de RI&E en de herbetredingstijd mee te nemen in deze inspecties.

Vragenlijst bestrijdingsmiddelen

U zult ongeveer 10 minuten nodig hebben voor het invullen.

1. Uw leeftijd is:
  - 20 of jonger
  - 21-30
  - 31-40
  - 41-50
  - ouder dan 50

2. Uw geslacht is
  - man
  - vrouw

3. Uw nationaliteit is :.....

4. Bent u lid van FNV Bondgenoten?
  - ja
  - nee

5. Komt u door uw werk in aanraking met bestrijdingsmiddelen?
  - ja
  - nee

Als u bij vraag 5 ‘nee’ hebt ingevuld, dan hoeft de rest van deze enquête niet in te vullen. U wordt wel verzocht de enquête terug te sturen in de bijgevoegde antwoordvelop!

6. In wat voor type bedrijf werkt u (*als u in meer dan één bedrijf werkt, graag het type bedrijf aangeven waar u het vaakst werkt*)?

- glastuinbouw
- hoveniersbedrijf
- bosbouw
- loonwerkersbedrijf
- open teelt (incl. bollenteelt)
- paddestoelen
- boomkwekerij
- bloembollenhandel
- anders, nl .....

7. Wat is de naam, adres en telefoonnummer van het bedrijf waar u het vaakst werkt? (*als u deze vraag liever niet wilt beantwoorden, begrijpen we dat*)

.....

.....

8. Hoe lang werkt u al in het bedrijf uit vraag 7?

- 5 jaar of korter
- 6-10 jaar
- 11-15 jaar
- langer dan 15 jaar

9. Hoeveel werknemers (vast en tijdelijk) werken er in het bedrijf?

- Minder dan 35
- 36-100
- meer dan 100

10. Hoeveel jaar werkt u al in de land- of tuinbouw?

- 5 jaar of korter
- 6-10 jaar
- 11-15 jaar
- langer dan 15 jaar

11. Welke van de volgende werkzaamheden voert u uit, en hoeveel tijd per week (ongeveer)?

U verricht waarschijnlijk meerdere werkzaamheden; dus dan kunt u ook meer dan één antwoord invullen!

aanmaken spuitvloeistof: ..... uur/week

spuitwerkzaamheden: .....uur/week

schoonmaak spuitapparatuur: .....uur/week

onderhoud spuitapparatuur: .....uur/week

oogsten .....uur/week

sorteren / bossen .....uur/week

sorteren / verpakken .....uur/week

snoeien, krenten, opbinden .....uur/week

steken (planten in grond stoppen) .....uur/week

onkruid handmatig verwijderen .....uur/week

overige werkzaamheden, namelijk.....uur/week

12. Zijn er voldoende persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig

op de werkplek, waar u meestal werkt?

ja nee

13. Gebruikt u tijdens uw werk geregeld handschoenen om u te beschermen tegen:

- bestrijdingsmiddelen

ja nee

- schoonmaak- of desinfectiemiddelen

ja nee

14. Gebruikt u tijdens uw werk geregeld adembescherming (half- of volgelaatsmaskers; snuitjes zijn GEEN adembescherming!) tegen:
- bestrijdingsmiddelen 0 ja 0 nee
  - schoonmaak- en desinfectiemiddelen 0 ja 0 nee
  - stof 0 ja 0 nee

15. Vindt er geregeld controle plaats van de persoonlijke beschermingsmiddelen?

- 0 ja, vaak
- 0 af en toe
- 0 zelden
- 0 nooit

16. Wordt u voorgelicht over het juiste gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen?

- 0 ja, vaak
- 0 af en toe
- 0 zelden
- 0 nooit

17. Schaft u wel eens zelf persoonlijke beschermingsmiddelen aan?

- 0 ik moet ze altijd zelf kopen
- 0 af en toe koop ik ze zelf, soms krijg ik ze van de werkgever
- 0 heel af en toe koop ik ze zelf, meestal krijg ik ze van de werkgever
- 0 ik krijg ze altijd van de werkgever
- 0 ik koop ze niet, en ik krijg ze ook niet

18. Met welke bestrijdingsmiddelen komt u geregeld in aanraking?

1.....	5.....	9.....
2.....	6.....	10.....
3.....	7.....	11.....
4.....	8.....	12.....

19. Wordt u door uw werkgever voorgelicht over de gezondheidsrisico's van bestrijdingsmiddelen?

- 0 ja, geregeld
- 0 af en toe
- 0 zelden
- 0 nooit

23. *Deze vraag hoeft u niet in te vullen, als u dat liever niet doet. FNV Bondgenoten zal de enquête anoniem behandelen!*

Kunt u hieronder uw naam, adres en telefoonnummer noteren?

Naam: .....

Adres: .....

.....

Tel: .....

Hartelijk dank voor de medewerking.